

Anna Jagiełło-Szostak

Wybory prezydenckie w Czarnogórze: triumf Jakova Milatovicia i początek zmian?

2 kwietnia 2023 r. w Czarnogórze odbyła się druga tura wyborów prezydenckich, w której zwyciężył Jakov Milatović, kandydat Ruchu Europa Teraz (PES), uzyskując 58,88% głosów. Kontrkandydat Milo Đukanović, obecny prezydent i wieloletni lider Demokratycznej Partii Socjalistów (DPS), zdobył 41,12% głosów i po ponad trzech dekadach przestanie zajmować najwyższe stanowiska państwowe. Wybory prezydenckie odbyły się po kilku latach kryzysu polityczno-instytucjonalnego i stanowią wstęp do wyborów parlamentarnych w czerwcu 2023 r.

Frekwencja i wybory. Według raportu Centrum Monitorowania i Badań (CEMI), a także OBWE druga tura wyborów prezydenckich odbyła się zgodnie z ogólnodemokratycznymi standardami, a dzień wyborów przebiegał w spokojnej atmosferze. Wskazywano jednak na nieprawidłowości w pracy niższych szczebli administracji, fotografowanie list do głosowania, a także ingerencję wspólnoty religijnej w proces wyborczy. Zaznaczono, iż Serbska Cerkiew Prawosławna (SPC) publicznie wyrażała poglądy na temat poszczególnych kandydatów, wywierając w ten sposób wpływ na wyborców. Nieprawidłowości te zasadniczo jednak nie zagroziły procesowi wyborczemu.

Frekwencja podczas drugiej tury wyborów wyniosła 70,4%, co pokazało mobilizację elektoratu po pierwszej turze, w której głosowało 63,6% wyborców¹. Wysoka frekwencja uwidoczniła, że dla społeczeństwa ważne są wybory prezydenckie ze względu na chęć zmiany głównych aktorów na scenie politycznej oraz potrzebę reform społeczno-ekonomicznych. Kandydat PES w każdym regionie uzyskał większość głosów: na południu państwa zdobył 58%, w centrum 63,2% oraz na północy 55,8%. W Podgoricy 68,1% obywateli zagłosowało na J. Milatovicia. Wysokie poparcie dla J. Milatovicia jest kontynuacją procesu politycznego, w którym M. Đukanović sukcesywnie tracił poparcie w parlamencie w 2020 r. i samorządzie lokalnym w 2022 r., a teraz także w wyborach prezydenckich. Ponadto proserbski i centroprawicowy Andrija Mandić z Demokratycznego Frontu (*Demokratski front*, DF) oraz Aleksa Bečić z Demokratycznej Czarnogóry (*Demokratska Crna gora*, DCG), którzy uzyskali trzeci i czwarty wynik wyborczy po pierwszej turze, oddali głosy na J. Milatovicia i zachęcali do tego swoich wyborców. Jak podała Państwowa Komisja Wyborcza (*Državna izborna komisija*, DIK), w Czarnogórze głosowało ponad 380 281 osób spośród 542 154 uprawnionych do głosowania.

Kim jest zwycięzca Jakov Milatović? J. Milatović, wiceprzewodniczący PES, urodził się w 1986 r. w Podgoricy. Studia z zakresu ekonomii ukończył na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Czarnogóry oraz w Oksfordzie i był stypendystą rządu brytyjskiego. Pracę rozpoczął w NLB Bank w Podgoricy, a następnie pracował w Deutsche Bank we Frankfurcie. Od 2014 r. pracował w Europejskim Banku Odbudowy i Rozwoju (EBOR), w zespole analiz ekonomiczno-politycznych, jako analityk ekonomiczny dla regionu Europy Południowo-Wschodniej, a następnie objął stanowisko ekonomisty ds. Bałkanów Zachodnich w biurze w Podgoricy. W 2018 r. awansował na stanowisko głównego ekonomisty. Doświadczenia zawodowe zdobywał także w niemieckiej Fundacji Konrada Adenauera, London School of Economics, Uniwersytecie Pekinśkim oraz Akademii Przywództwa Uniwersytetu Stanforda.

Od 4 grudnia 2020 r. do 28 kwietnia 2022 r. w rządzie Czarnogóry kierowanym przez Zdravko Krivokapicia J. Milatović pełnił funkcję ministra rozwoju gospodarczego. Po upadku rządu Z. Krivokapicia wraz z Milojką Spajiciem, ministrem finansów w tym rządzie, założył Ruch Europa Teraz, którego nazwa pochodzi od programu

¹ W wyborach prezydenckich w 2018 r. w pierwszej (i jedynej) turze głosowało 63,9% wyborców.

gospodarczego przyjętego przez rząd Z. Krivokapicia. Kandydował na prezydenta Czarnogóry „przez przypadek” albo „w zastępstwie”, tj. po tym, jak DIK odrzuciła kandydaturę M. Spajicia, lidera PES, z powodu sporu prawnego o podwójne obywatelstwo. Przed wyborami prezydenckimi J. Milatović często akcentował, że w wyborach w Czarnogórze obywatele wybierać będą między polityką przeszłości, biedą, podziałami a polityką przyszłości i rozwoju.

Polityka wewnętrzna i zagraniczna. W wymiarze wewnętrznym J. Milatović będzie koncentrował się na reformach społeczno-gospodarczych, takich jak: zmniejszenie bezrobocia (obecnie ok. 20%), zwiększenie płacy minimalnej (obecnie ok. 500 euro) oraz minimalnej emerytury (obecnie ok. 150 euro), zmniejszenie progu ubóstwa, zatrzymanie migracji z Czarnogóry, większe nakłady na szkolnictwo i infrastrukturę oraz zmniejszenie długu publicznego (obecnie ponad 103% PKB).

W kontekście rządów prawa deklaruje on kontynuację działań na rzecz reform w sądownictwie, policji, walki z korupcją i przestępczością zorganizowaną. W debacie prezydenckiej przed drugą turą wspominał m.in. sprawę byłej prezes Sądu Najwyższego, Vesny Medenicy, która jako pierwsza urzędniczka sądowa najwyższego szczebla została aresztowana za nadużycia i korupcję w Czarnogórze. Według Transparency International Czarnogóra w 2022 r. zajmowała 65 miejsce na 180 państw. Spośród państw Bałkanów Zachodnich ma najniższy współczynnik korupcji². Spodziewać się można, że w Czarnogórze wszczęte będą postępowania dotyczące potencjalnego udziału wysokich rangą funkcjonariuszy policji w przestępczości zorganizowanej. Czarnogóra współpracuje w sprawie przestępczości zorganizowanej z Europolem od 2008 r.

W obszarze polityki zagranicznej J. Milatović wskazuje trzy główne kierunki. Kluczowym celem będzie utrzymywanie bardzo dobrych relacji z partnerami euroatlantyckimi, a zwłaszcza dążenie do przyspieszenia procesu negocjacyjnego z Unią Europejską. Wstąpienie do UE w ciągu pięciu lat prezydentury J. Milatović obiecał zaraz po ogłoszeniu wyników drugiej tury. Zapowiedział też, że po objęciu urzędu prezydenta odwiedzi w pierwszej kolejności Brukselę. Czarnogóra od 2012 r. rozpoczęła negocjacje z UE. Spośród 35 rozdziałów negocjacyjnych otwarto 33, a 3 z nich wstępnie zamknięto. Ponadto spodziewać się można, że J. Milatović, który krytykował rosyjskie inwestycje w Czarnogórze, dotyczące m.in. zakupu ziemi czy turystyki, a także chińskie inwestycje drogowe, będzie chciał przyciągnąć zachodnich inwestorów zagranicznych.

Drugim kierunkiem w polityce zagranicznej jest współpraca regionalna w ramach inicjatywy Otwarte Bałkany (OB), której Czarnogóra nie jest członkiem. Spodziewać się zatem należy pogłębionej współpracy gospodarczej w regionie Bałkanów Zachodnich. Przeciwnikiem OB jest M. Đukanović, widzący w tej inicjatywie chęć zdominowania Czarnogóry zarówno przez Serbię i tzw. „świat serbski”, jak i Tiranę. W opinii M. Đukanovicia rozprzestrzenianie się wpływów serbskich jest zagrożeniem dla tożsamości i suwerenności Czarnogóry. Stwierdził on również, że gdy proserbski A. Mandić nie wszedł do drugiej tury wyborów prezydenckich, to Serbia znalazła sojusznika w J. Milatoviću, którego A. Mandić poparł.

W stosunkach bilateralnych oczekiwać można normalizacji relacji serbsko-czarnogórskich. Mogą temu sprzyjać duże wpływy SPC w Czarnogórze, co jest związane m.in. z porozumieniem państwa czarnogórskiego z SPC z 2022 r. („Komentarze IEŚ”, nr 679). Po ogłoszeniu wyników wyborów mieszkańcy Podgoricy oraz innych miast świętowali na ulicach zwycięstwo J. Milatovicia. Podczas przemarszów i w kolumnach jadących samochodów widoczne były flagi zarówno Czarnogóry, jak i Serbii (m.in. w Podgoricy, Bijelo Polju, Nikšiću). Prawie 30% społeczeństwa czarnogórskiego stanowi ludność serbska. W kampanii przedwyborczej J. Milatović wskazywał m.in., że priorytetem jest dokończenie autostrady Bar – Belgrad. Prezydent Serbii Aleksandar Vučić pogratulował nowo wybranemu prezydentowi Czarnogóry i wyraził nadzieję, że jedna z pierwszych wizyt J. Milatovicia odbędzie się do Belgradu. J. Milatović przyjmie raczej neutralną strategię. Ekonomiczne podejście do relacji bilateralnych może zminimalizować dyskurs tożsamościowy i polaryzację społeczeństwa czarnogórskiego.

² *Corruption Perception Index*, <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> [03.04.2023].

Wnioski

- M Đukanović był dominującym politykiem i liderem partii przez ostatnie 32 lata, a w czasie jego rządów Czarnogóra uzyskała niepodległość, rozpoczęła negocjacje z UE oraz przystąpiła do NATO. Jednak problemy gospodarcze Czarnogóry, oskarżenia o korupcję i nieuczciwość biznesową, brak reform i zjednoczenie opozycji przyczyniły się do jego przegranej. Po ogłoszeniu wyników wyborów M. Đukanović pogratulował J. Milatovićowi, ale nie odniósł się do dalszych losów partii ani też ewentualnej dymisji z funkcji lidera DPS.
- Wybory prezydenckie mają ogromny wpływ na wybory parlamentarne, rozpisane na 11 czerwca 2023 r. Dalsze sukcesy PES uzależnione będą również od realizacji tematów ekonomiczno-społecznych. Najsilniejszymi partiami w parlamencie najprawdopodobniej będą: DPS, PES, DF i DCG, jednak kwestią otwartą pozostaje ich wzajemna współpraca. J. Milatović wyklucza współpracę w parlamencie z „niezreformowaną” DPS. Możliwe jest też skonsolidowanie PES z DCG, DF, DPS, tym bardziej że DF i DCG wsparły J. Milatovicia po pierwszej turze.
- Przed nowym prezydentem stoi wiele wyzwań, a ewentualna wygrana jego bloku w wyborach parlamentarnych w czerwcu 2023 r. może ułatwić wejście Czarnogóry na drogę reform społeczno-ekonomicznych, unormować relacje serbsko-czarnogórskie i przyspieszyć proces akcesji Czarnogóry do UE.